

ĮVYKIO VIETOS TYRIMAS: ŠIUOLAIKINĖS PROBLEMOS IR RAIDOS PERSPEKTYVOS

dr. Hendryk Malevski

Ateities 20, Lietuvos teisės akademija, 2057 Vilnius
Telefonas 77 56 51

Spaudai pateikta 1998 m. birželio 18 d.

S a n t r a u k a

Kartu su strateginiais klausimais privalome nagrinėti ir spręsti taktinius nusikalstamumo kontrolės bei nusikaltimų tyrimo klausimus.

Vienas iš tokių taktinių klausimų, kurie visais laikais domino mokslininkus ir praktikus, yra įvykio vietos apžiūra.

Lietuvoje jį gvildeno nemažas kriminalistų būrys – P. Danisevičius, E. Palskys, P. Pošiūnas, S. Kuklianskis, H. Malevski ir kiti.

Apžiūrint įvykio vietą išryškėja pagrindinės nusikaltimų tyrimo problemos. Tai teorinio, teisinio, materialinio, techninio, organizacinio, taktinio, kriminalistinio, psichologinio, metodinio, didaktinio pobūdžio veiksniai, turintys įtakos šio svarbaus veiksmo praktikai.

Remdamiesi atliktais tyrimais, galime teigti, jog įvykio vietų apžiūrų praktika yra keistina.

Siūlomos trijų lygių apžiūros:

- paprasta;
- kvalifikuota;
- įvykio vietos tyrimas.

Mūsų supratimu, įvykio vietos tyrimas – tai savarankiškas procesinis veiksmas, atliekamas įvykio vietoje, siekiant aktyviais ekspertiniais metodais operatyviai iširti atskirus pėdsakus, jų visumas ar įvykio situaciją, turint tikslą nustatyti įvykio mechanizmą ar kitas reikšmingas įvykio aplinkybes bei pateikti patikimą informaciją, kad būtų galima nedelsiant pradėti tirti įvykį ir nustatyti įtariamąjį.

Įvykio vietos tyrimas – tai sudėtingas, daugybės pakopų, kompleksiškas veiksmas, kurio metu atliekamos ne tik įtvirtinamojo, bet ir tiriamojo pobūdžio užduotys.

Pateiktoje schemoje matome, kad įvykio vietos tyrimas apima įvykio vietos kvalifikuotos apžiūros elementus ir atskirų objektų, jų sistemų bei įvykio vietos tyrimą, kurio metu, naudojant specialias žinias, ekspertines tyrimo metodikas, perkoduojama neakivaizdi, susijusi su tiriamuoju įvykiu, informacija.

Įvykio vietos apžiūrą galima gerinti keliais etapais, atsižvelgiant į turimas pajamas, kadrus ir t.t. Akivaizdu, kad būtina diferencijuoti apžiūrų lygius ir sutelkti specialistus bei techniką sunkių nusikaltimų vietoms apžiūrėti ir tirti.

Esant tokiai padėčiai, būtina tobulinti tradicines apžiūrų formas, rengti konkrečius atskirų nusikaltimų rūšių įvykio vietų apžiūrų algoritmus ir konkrečias įvykio vietos tyrimo metodikas.

Konferencijoje buvo kalbama apie nusikalstamumo kontrolę, prognozę, baudžiamąją politiką, pareigūnų rengimą ir pan.

Kartu su strateginiais klausimais privalome spręsti ir taktinius nusikalstamumo kontrolės bei nusikaltimų tyrimo klausimus.

Vienas iš tokių taktinių klausimų, kurie visais laikais domino mokslininkus ir praktikus, yra įvykio vietos apžiūra.

Lietuvoje šį klausimą gvildeno nemažas kriminalistų būrys [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Įvykio vietos apžiūros reikšmę neginčijamai pripažįsta ir mokslininkai, ir teisėsaugos pareigūnai praktikai.

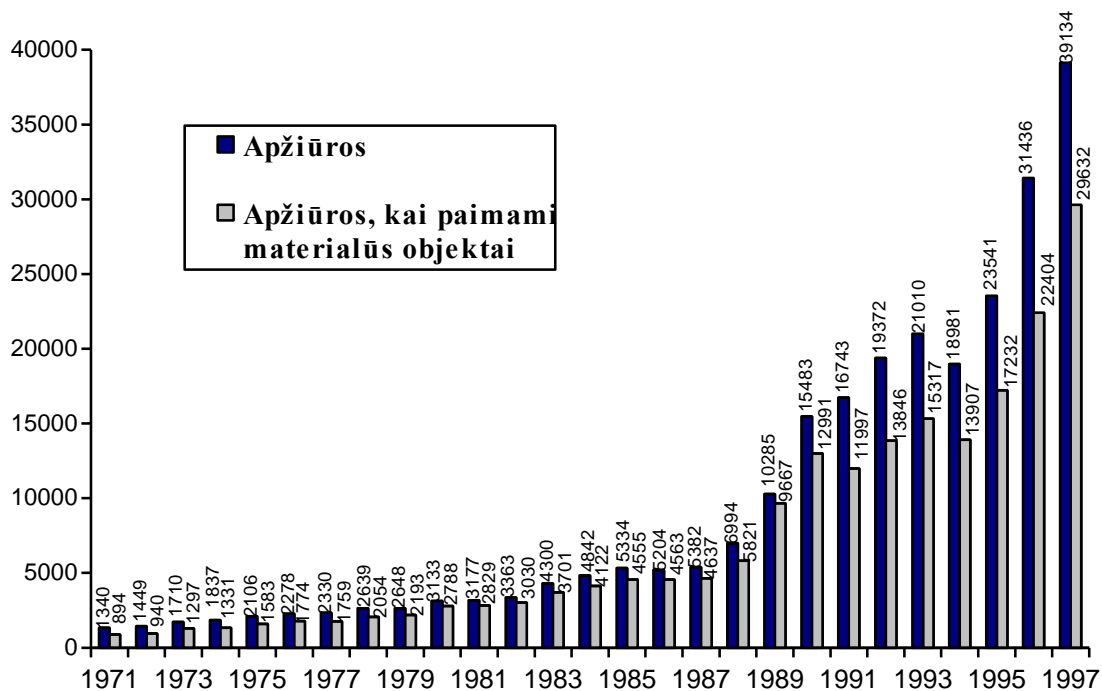
Bet vien pripažinimo maža, nes, viena vertus, praktiniai pokyčiai šioje srityje priklauso nuo tinkamo finansavimo, techninio, metodinio aprūpinimo, o, kita vertus, nuo tam tikrų psichologinių nuostatų, pareigūnų mentaliteto pasikeitimo.

Apžiūrint įvykio vietą išryškėja pagrindinės nusikaltimų tyrimo problemos. Tai teorinio, teisinio, materialinio, techninio, organizacinio, taktinio, kriminalistinio, psichologinio, metodinio, didaktinio pobūdžio veiksniai, turintys įtakos šio svarbaus veiksmo praktikai.

Šie veiksniai sudaro tam tikrą sistemą. Kiekvienas veiksnys tą sistemą stiprina. Todėl ir gerinti įvykio vietų apžiūrų praktiką įmanoma tik veikiant visiems šiems veiksniams.

Kadangi klausimas sunkus, galime komentuoti tik atskirus jo aspektus, nes dėl laiko stokos, nebaigtos teisinės sistemos reformos (rengiamas naujas Baudžiamojo proceso kodeksas, planuojama iš esmės pertvarkyti ekspertines ir kitas tarnybas) bei kitų priežasčių galime numatyti tik tam tikrus veiksmus. Atsižvelgiant į tam tikrus dalykus (teisinius, organizacinius ir kt.), galima kurti įvairius įvykio vietų apžiūrų modelius. Teisiniai ir organizaciniai pokyčiai šioje srityje, be abejo, turės įtakos ir įvykio vietos tyrimo praktikai.

Pastaraisiais metais vis daugiau Lietuvos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamento darbuotojų dalyvauja įvykio vietų apžiūrose (žr. 1 diagramą).

1 diagrama. LR VRM Kriminalistinių ekspertizių tarnybos darbuotojų dalyvavimas įvykio vietų apžiūrose

Kartu šioje diagramoje matome, kad apžiūros nėra pakankamai rezultatyvios, nes rezultatyviomis yra laikomos tos apžiūros, per kurias užfiksuojamas ir paimamas koks nors materialus objektas. Tokio objekto ryšis su tiriamuoju įvykiu dar reikia nustatyti, mat pėdsakų, paimamų apžiūrint įvykio vietą, ir kitų objektų ryšys su tiriamuoju įvykiu ir nusikaltėliu dažnai būna labai abejotinas. Tik kas iš penkioliktos įvykio vietos paimti rankų pėdsakai būna nusikaltėlio (1 lentelė).

1 lentelė. LR VRM Kriminalistinių ekspertizių departamento ir jo padalinių darbo rezultatai 1991-1995 metais

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Užregistruota nusikaltimų	44984	56615	60378	58634	60819	68053	75816
Užregistruota kriminalinių nusikaltimų	38591	50585	54408	52211	53551	57980	61985
Ekspertų dalyvavimas įvykio vietų apžiūrose	16743	19372	21010	18981	23541	31436	39134
Ekspertų dalyvavimas kriminalinių nusikaltimų apžiūrose %	43,4	38,3	38,6	36,4	43,9	54,2	63,1
Įvykio vietose, kuriose buvo paimti nusikaltimo pėdsakai ir daiktiniai įrodymai, skaičius	11997	13846	15317	13907	17232	22404	29632
Paimta pėdsakų:							
rankų	77435	8561	8726	8123	9165	11586	15157
avalynės	1652	1849	1662	1478	1862	2224	2961
mechanoskopinių	1606	2258	2003	1819	2521	3522	5662
transporto	325	492	477	350	488	473	708
biologinių	889	1163	1293	1269	1860	2300	2651
mikrodalelių	705	866	886	915	1944	3457	4569
nusikaltėlio paliktų daiktų	691	917	1141	1141	1344	2064	2937
kitų pėdsakų	1246	2672	1465	3011	5219	4730	7199
Ekspertai dalyvavo kituose tardymo veiksmuose	4318	8790	12407	15256	18822	20298	22594
Sudaryta fotorobotų	160	204	274	308	732	850	1268
Pagal daktiloskopinę kartoteką patikrinta daktiloskopinių kortelių	6745	6439	9687	9009	8032	12322	10579
Pagal kartoteką atskleista nusikaltimų	231	229	165	134	185	224	248
Videoteka padėjo atskleisti nusikaltimų	210	384	425	324	439	525	548

Kiekybiniu atžvilgiu Vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamento darbuotojų dalyvavimą įvykio vietų apžiūrose reikia vertinti teigiamai (1997 metais jie apžiūrėjo daugiau kaip pusę visų užregistruotų nusikaltimų vietų). Ši tendencija išliko ir 1998-aisiais – per metų ketvirtį buvo apžiūrėta per 10 tūkstančių įvykio vietų. Deja, kokybiniai šios veiklos rodikliai negali mūsų tenkinti. Tą patvirtina ir didėjantis ekspertizių ir specialistų tyrimų skaičius (žr. 2 diagramą). Nors daromų ekspertizių ir tyrimų vis daugėja, realus jų poveikis nusikaltimų tyrimui yra nepatenkinamas.

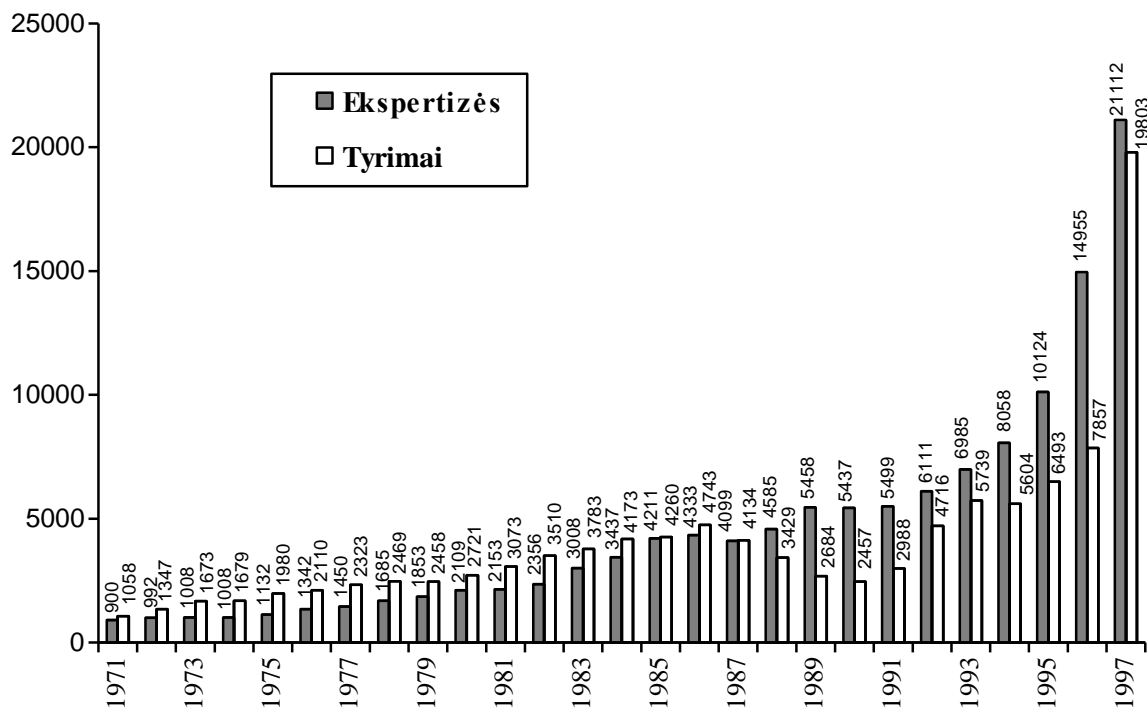
Įvykio vietų apžiūrų praktika yra keistina. Mūsų atlikti tyrimai rodo, jog būtina geriau organizuoti nusikaltimo vietas apžiūrą.

Dabar galima kalbėti apie trijų lygių apžiūras:

- paprastą;
- kvalifikuotą;
- įvykio vietos tyrimą¹.

Sutvarkius tam tikrus teisinius organizacinius reikalus, galima geriau diferencijuoti įvykio vietų apžiūrų praktiką, sutelkti specializuotas pajėgas ir kriminalistikos techniką sunkiems nusikaltimams tirti.

Įvykio vietos tyrimas – tai sudėtingas, daugybės pakopų, kompleksiškas veiksmas, kurio metu atliekamos ne tik įtvirtinamojo, bet ir tiriamojo pobūdžio užduotys (žr. schemą).

2 diagrama. LR VRM Kriminalistinių ekspertizių tarnybos darbuotojų per metus atliktos ekspertizės ir tyrimai

¹ Įvykio vietos tyrimas - tai savarankiškas procesinis veiksmas, daromas įvykio vietoje, siekiant aktyviais ekspertiniais metodais operatyviai iširti atskirus pėdsakus, jų visumas arba įvykio situaciją, turint tikslą nustatyti įvykio mechanizmą arba kitas reikšmingas įvykio aplinkybes bei pateikti patikimą informaciją, kad būtų galima nedelsiant pradėti tirti įvykį ir nustatyti įtariamąjį [4: 18].

Pateiktoje schemeje matome, kad įvykio vietos tyrimas apima įvykio vietos kvalifikuotos apžiūros elementus ir atskirų objektų, jų sistemų bei įvykio vietos tyrimą, kurio metu, naudojant specialias žinias, ekspertines tyrimo metodikas, perkoduojama neakivaizdi, susijusi su tiriamuoju įvykiu, informacija.

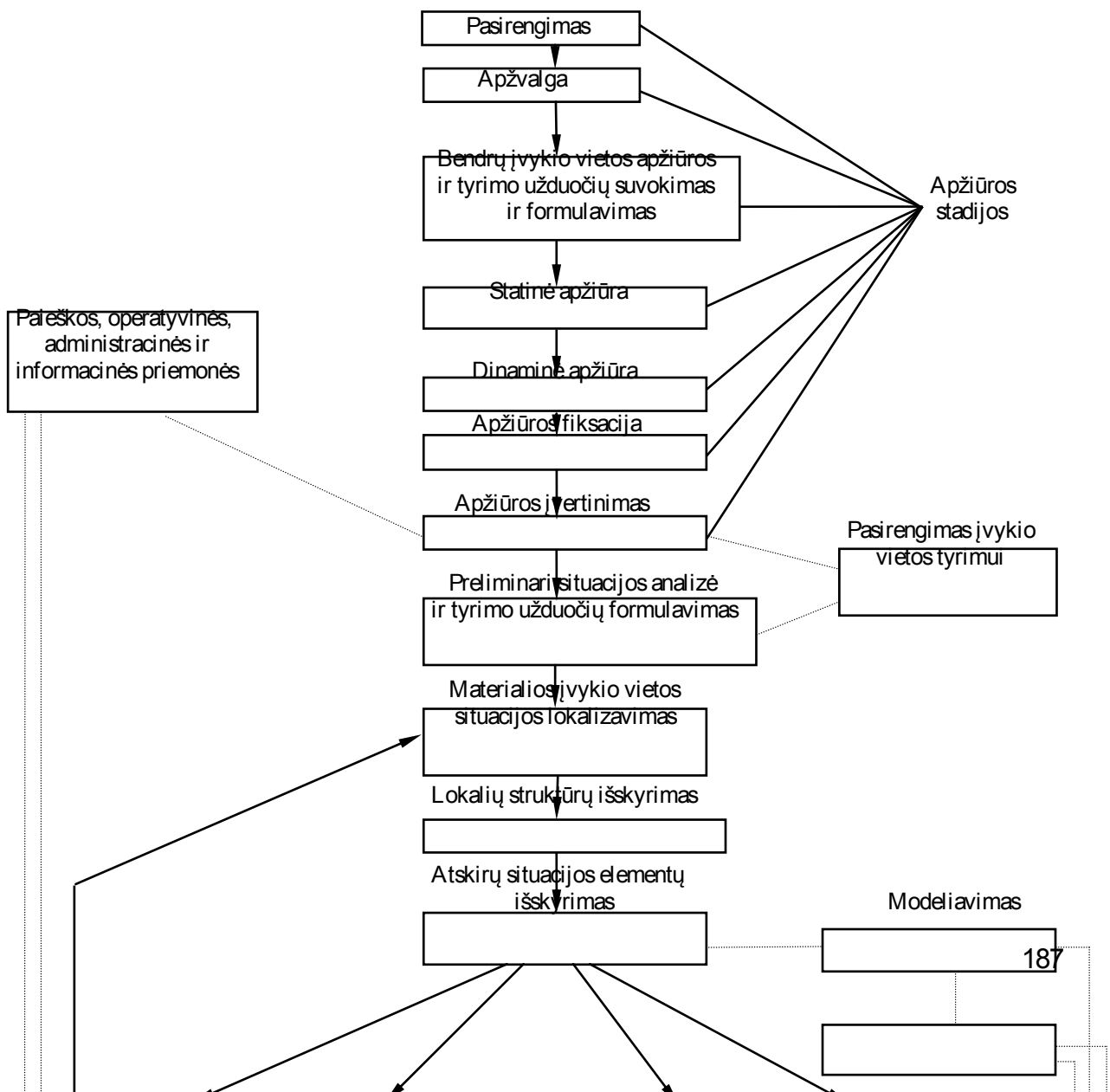
Įvykio vietos tyrimas, kaip savarankiškas procesinis veiksmas, ne tik leidžia panaudoti specialias kriminalistikos žinias (kriminalistikos techniką ir ekspertines pėdsakų tyrimo metodikas) įvykio vietoje ir padidina galimybes atskleisti nusikaltimą, bet ir neretai padeda išvengti nerezultatyvių, formalių ekspertizių.

Siūlomas naujas procesinis veiksmas turi daug privalumų:

- 1) nusikaltimų tyrimo operatyvumas ir kryptingumas;
- 2) mokslinių techninių metodų ir priemonių visapusiškas ir neatidėliotinas panaudojimas įvykio vietoje;
- 3) kompleksiškas pėdsakų, daiktų ir pačios įvykio vietos tyrimas;
- 4) pagrįstų versijų iškėlimas;
- 5) neatidėliotinas ir veiksmingas įvykio vietos tyrimo metu gautos informacijos panaudojimas;
- 6) ekonomiškumas.

Įvykio vietos tyrimas sudaro sąlygas ne tik kvalifikuotai surasti ir įtvirtinti pėdsakus, bet ir juos išnagrinėti, perkoduoti esamą juose informaciją. Anksčiau tai buvo įmanoma tik padarius ekspertizę, kuriai paskirti ir atlikti prireikdavo nemažai laiko. Dabar, kai viskas vyksta įvykio vietoje, tokių sunkumų neiškyla. Jau nusikaltimo tyrimo pradžioje galima operatyviai ir kryptingai dirbti, nes iš karto gaunama informacija apie nusikaltimą ir nusikaltėlį.

Tipinė įvykio vietos tyrimo schema

Elemento tyrimas Elemento tyrimas Elemento tyrimas Elemento tyrimas

Lokaliios struktūros tyrimas

Lokaliios struktūros tyrimas

Įvykio vietos situacijos
tyrimas

Gautų duomenų sulyginimas

Išvadų formulavimas

Baigiamoji stadija

Įvykio vietos tyrimas numato platų mokslinių techninių metodų ir priemonių panaudojimą įvykio vietoje; juos galima taikyti tiesiogiai naudojant specialistų žinias. Kriminalistikos metodų ir priemonių taikymas palengvins ne tik nusikaltimų tyrimą, bet ir kaltės įrodymą. Kompleksinis pėdsakų, daiktų ir įvykio aplinkybių tyrimas padės išskelti pagrįstas versijas.

Tiriant sunkiausias, didelį atgarsį turinčius nusikaltimus, atliekama taktinė operacija. Per įvykio vietos tyrimą gauta informacija gali padėti greitai atskleisti nusikaltimą, nustatyti įtariamąjį asmenį, surinkti kitus įrodymus.

Įvykio vietos tyrimas sudaro galimybes gauti tokios informacijos, kuriai gauti kitais būdais reikėtų atlikti daug tardymo ir kitų veiksmų. Tai truktų ilgai ir neužtikrintų tos informacijos patikimumo. Taigi įvykio vietos tyrimas, kaip kompleksinis procesinis veiksmas, yra ir veiksmingas, ir ekonomiškąs.

Įvykio vietos tyrimas yra sudėtingas, kompleksiškas, daugiaplanis veiksmas, kurio metu atliekamos paieškos, fiksacijos, tyrimo, organizacinės techninės ir kitokios funkcijos, kartu iškeliant ir sprendžiant skirtingų lygių uždavinius.

Išvados

Apibendrinant galima padaryti šias išvadas:

Nors įvykio vietos apžiūros ir tyrimo dalykus nagrinėja ir mokslininkai, ir praktikai, pripažįstama jų reikšmė, teigiamų praktinių pokyčių kol kas nematyti. Vien deklaruodami šią problemą, jos neišspręsimė. Būtina moksliskai pagrįsta veiksmų sistema, kurios įgyvendinimą užtikrintų finansiniai, materialiniai, techniniai, kadru ir kiti ištekliai. Teisės ir teisės saugos institucijų pertvarka sudaro palankias sąlygas padėčiai gerinti.

Praktika rodo, kad nors realiai įvykio vietų apžiūra vis daugiau, dar yra labai daug nusikaltimų, kurių vietų apžiūros nebuvo atliekamos.

Įvykio vietų apžiūrų lygis yra nepatenkinamas, ypač tų, kuriose nedalyvauja specialistai kriminalistai.

Gerinti įvykio vietų apžiūrų praktiką galima keliais etapais, atsižvelgiant į turimas pajamas, kadrus ir t.t. Akivaizdu, kad dabar būtina diferencijuoti apžiūrų lygius ir sutelkti specialistus bei techniką sunkių nusikaltimų vietoms apžiūrėti ir tirti. Siūlomos trijų lygių apžiūros:

- paprasta;
- kvalifikuota;
- įvykio vietos tyrimas [4].

Laikui bėgant, kai pakankamai sustiprės Vidaus reikalų ministerijos Kriminalistikos tarnyba, bus galima atsisakyti paprastų apžiūrų.

Esant tokiai padėčiai, būtina tobulinti tradicines apžiūrų formas, rengti konkrečius atskirų nusikaltimų rūšių įvykio vietų apžiūrų algoritmus ir konkrečias įvykio vietos tyrimo metodus.

□□□

LITERATŪRA

1. **Blieka J., Danisevičius P.** Įvykio vietos apžiūra. – V., 1962.
2. **Kuklianskis S., Žurauskas A.** Aktualios procesinės ir kriminalistinės nusikaltimų išaiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. – V., 1993. – T. 1.
3. **Malevski H.** Įvykio vietos apžiūros praktinės problemos ir jų sprendimo tendencijos // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. – V., 1995. – T. IV.
4. **Malevski H.** Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. – V., 1997.
5. **Palskys E.** Apžiūra tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese ir kriminalistikoje // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. – V., 1997. – T. IV.
6. **Pošiūnas P.** Kriminalistikos perspektyvos teisinės reformos kontekste // Justitia. – V., 1996. – Nr. 6.
7. **Pošiūnas P., Kurapka E.** Dėl kriminalistikos mokslo ir technikos panaudojimo tiriant nusikaltimus bei nagrinėjant bylas teisme // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. – V., 1997. – T. VI.

□□□

Investigation of Crime Scene: Current Problems and Development Perspectives

H. Malevski Dr.

Law Academy of Lithuania

SUMMARY

Alongside with strategic issues, we must tackle and solve tactic issues of criminality control and crime investigation.

Crime scene investigation is among problems that have always been a concern for scientists and practitioners.

Quite a few criminalists have tackled these problems to a bigger or smaller extent, in Lithuania: P. Danisevičius, E. Palskys, P. Pošiūnas, S. Kuklianskis, H. Malevski and others.

In examination of crime scene, the main problems of crime investigation come to surface. They are factors of theoretical, legal, material, technical, organisational, tactic, criminalistic, psychological, methodical, didactic nature which influence the practice of carrying out this important action.

The researches that we carried out enable us to state the necessity to change the organisation of the crime scene examination.

We propose to distinguish three levels of examination:

- * ordinary examination;*
- * qualified examination;*
- * crime scene investigation.*

In our opinion, crime scene investigation is a separate procedural action carried out in the crime scene in order to operationally investigate separate prints, complexes of prints or accident situation by means of active expert methods in order to define the accident mechanism or other

important crime circumstances or give reliable information for an emergent solving of a crime and determination of a suspect.

Crime scene investigation is a complex, multi-staged, manifold action during which tasks of consolidative or investigative nature are carried out.

In the proposed scheme, we can see that crime scene investigation comprises elements of crime scene examination and investigation of separate objects, their systems and crime scene situation. During this examination, non-obvious information related to the accident under investigation is re-coded by special knowledge usage and active expert investigation methods.

The solution of the problem may be divided into several stages depending on financial means, specialists prepared etc. It is obvious that it is necessary to differentiate examination stages and to concentrate the specialists and equipment while examining and investigating grave crime scenes.

In a situation like, this it is essential to develop further traditional forms of examination, to produce concrete algorithms of examining scenes of various crimes, to prepare specific methods of crime scene investigation.